

Kennisagenda

GO! Noord Nederland

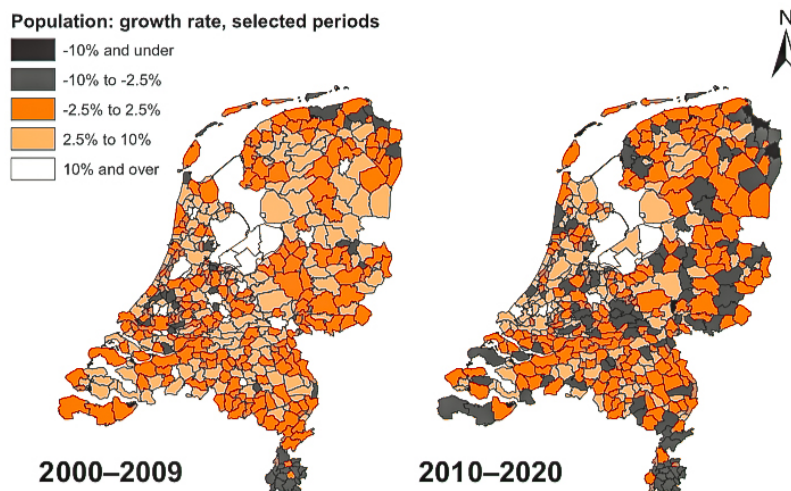
Kennisagenda GO! Noord Nederland

Het landelijk gebied van Noord-Nederland kenmerkt zich door een wijds perspectief, een mooie diversiteit aan groene gebieden, waterrijke delen en verspreide woonkernen. Oppervlakkig bekeken zijn alle condities voor een gezonde leefomgeving in deze kernen aanwezig. Echter: achter deze façade gaan belangrijke ontwikkelingen schuil die een bedreiging vormen voor diezelfde gezonde leefomgeving. Het landelijk gebied van de drie noordelijke provincies Groningen, Fryslân en Drenthe ontgroent én vergrijsst sneller dan andere regio's in Nederland. Dit heeft tot gevolg dat sommige dorpen krimpen terwijl voorzieningen zich concentreren in de grotere kernen. De resterende bewoners in die kleinere kernen zijn vaker ouder, kwetsbaar en hebben overwegend minder opleiding en een beperkt inkomen. Om de gezondheid van bewoners goed in beeld te krijgen, laat de GO! methode zich inspireren door de brede definitie van gezondheid van Machteld Huber¹: *het vermogen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven*, met als aanvulling dat kwetsbare groepen daarbij extra aandacht vragen. Een gezonde leefomgeving wordt daarbij beoordeeld vanuit het perspectief dat het een leefomgeving is die door bewoners als prettig wordt ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is.² Bekijken we de drie noordelijke provincies specifiek vanuit dit brede perspectief dan zien we een breed palet aan ontwikkelingen op verschillende domeinen in de leefomgeving die impact hebben op de gezondheid van haar bewoners in landelijk gebied:

1. Bevolkingsdaling of bevolkingskrimp

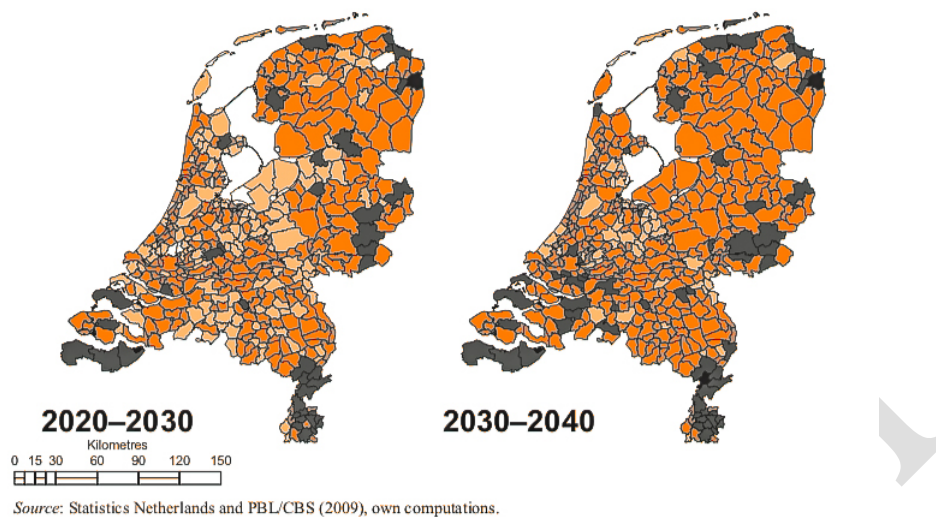
Door gebrek aan carrièreperspectief in delen van Noord-Nederland trekken jongeren weg uit dit gebied en de vestigingsgraad laag.

Figuur 1: Actuele en verwachte regionale bevolkingsgroei, gemeente niveau, Nederland, in 2000-2009, 2010- 2020, 2020-2030 en 2030-2040.

¹ Machteld Huber, 2013.

² <https://www.rivm.nl/gezonde-leefomgeving/wat-verstaan-we-onder-gezonde-leefomgeving>

Figuur 1 toont de groeisnelheid van de bevolking in verschillende tijdsperiodes en in de komende decennia in Nederland verdeeld naar gemeenten. De projecties voor de periode 2030-2040 laten zien dat de meerderheid van de plattelandsgemeenten geconfronteerd zal worden met een afname van de bevolking. Voor stedelijke gemeenten wordt voor deze periode een hogere bevolkingsgroei (5,71%) verwacht dan voor plattelandsgemeenten (1,01%) met bevolkingsgroei (Haartsen, & Venhorst, 2010).

2. *Vergrijzing en ontgroening*

In deze regio met bevolkingskrimp verhuizen jongeren, opzoek naar hogere opleidingen en carrièreperspectief, en hoger opgeleiden naar meer stedelijke gebieden, zoals Groningen (stad), Leeuwarden of richting het westen van het land. Hierdoor dalen geboortecijfers sneller dan elders in Nederland, wat de ontgroening versterkt. En ook de vergrijzing zet in het noorden sterker door omdat de overblijvende bewoners in de kernen gemiddeld ouder zijn. In combinatie met een sociaaleconomisch zwakkere structuur geeft dit ook een beeld van een hogere incidentie van chroniciteit en multi-morbiditeit. Wat op zich consequenties heeft voor de vraag naar (gezondheids)voorzieningen, de inrichting van de openbare ruimte, mobiliteit en veiligheid.

3. *Voorzieningen, inrichting en sociale samenhang*

Een divers aanbod aan voorzieningen zoals supermarkt, scholen, ontmoetingsplekken, etc. zijn belangrijk in een gemeenschap. Gebrek aan prettige ontmoetingsplekken heeft een negatieve impact op de sociale cohesie in kleine kernen. Prettig betekent hier gezellig, veilig, groen.

Openbare ruimtes kunnen juist een bron van lokale trots zijn; een markt kan bijvoorbeeld een plek zijn waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Zo is er vaak een symbolische relatie tussen de gehechtheid van mensen aan hun gebied en hun ervaring met openbare ruimten. Elkaar ontmoeten op de lokale markt, in een winkelstraat, of kleine gesprekken in een woonstraat of tijdens het joggen in een park dragen bij aan het gevoel van "ergens bij te horen". Het verhoogt de sociale interactie en vermindert stress. En het is ook een belangrijke reden van mensen om in de buurt te blijven wonen. Toegankelijkheid is een andere belangrijke factor voor mensen om te kiezen waar ze willen wonen. Sommige kernen in het noorden hebben geen goede fietsverbinding of OV-verbinding met de grotere kernen in het gebied. En goede fietsverbindingen zijn ook belangrijk voor het bevorderen van een gezonde leefstijl en meer bewegen.

4. *Economie*

Een vermindering van de potentiële beroepsbevolking door ontgroening en het wegtrekken van mensen kan leiden tot een vermindering van het regionale arbeidsaanbod of, met andere woorden, een tekort aan met name hoger opgeleide werknemers. Dat heeft een negatieve impact op de regionale economie. Daarnaast belemmert een tekort aan jonge, hoger opgeleiden in de dienstenstructuur de ontwikkeling van de dienstensector (gezondheidszorg, onderwijs, etc) in het Noorden. Daar komt bij dat het gemiddeld inkomen en dus ook de sociaaleconomische status van de mensen op het platteland relatief lager is dan in de stedelijke gebieden. In combinatie met de vergrijzing zorgt dit voor een gemiddeld slechtere gezondheidssituatie.

5. *Veiligheid*

De trends richting eenpersoonshuishoudens en vergrijzing vergroten bijvoorbeeld het risico op ongelukken in en rond de woning zoals valincidenten en brandgevaar. Dit geldt met name in buurten met kwetsbare ouderen met een laag inkomen. De veiligheidsregio's en het Instituut voor Fysieke Veiligheid hebben specifieke kennis over het effect van leefstijl en gedrag (roken en stoken) op risico's op brand en verwondingen. De informatie laat zien dat "samen redzame" buurten ook beter in staat zijn om kwetsbare mensen te redden in crisissituaties, vóórdat hulpdiensten aanwezig kunnen zijn. Dit is des te meer van belang omdat juist in landelijk gebied in het noorden aanrijtijden van ambulances en brandweer een steeds groter probleem worden.

6. *Sociale cohesie*

Mensen kennen elkaar meestal in dorpen en dat versterkt de sociale cohesie, maar gebrek aan voorzieningen in het algemeen en een gebrek aan ontmoetingsplekken in het bijzonder heeft een negatieve impact op de sociale cohesie. Dit, terwijl de sociale cohesie in de kern van essentieel belang is voor de veerkracht van de plaatselijke samenleving. Daarnaast vormen het wegtrekken van mensen uit gebieden met bevolkingskrimp en de aardbevingen in Noord-Groningen beide een uitdaging voor de sociale cohesie, omdat hierdoor sociale structuren in de kernen afkalven.

Deze ontwikkelingen vinden plaats in een maatschappelijke context waarin, door het decentralisatiebeleid van de overheid, steeds meer taken en verantwoordelijkheden bij de (gefuseerde) gemeentes komen te liggen. Zo betekent de invoering van de Omgevingswet (2021) dat ook gemeenten een lokale omgevingsvisie moeten ontwikkelen waaraan omgevingsplannen moeten worden getoetst. Werken aan een gezonde en veilige leefomgeving is één van de belangrijkste uitgangspunten daarbij. Noordelijke gemeenten hebben, gegeven hun grote omvang en relatief kleinere bevolkingsaantal, beperkte kennis en capaciteit om dit 'gezonde omgevingsbeleid' voor het gehele gebied te realiseren, zo blijkt onder andere uit de contacten die GGD-en, veiligheidsregio's, en ook kennisinstituten met die gemeenten hebben.

De kennisagenda van het consortium GO! Noord Nederland benoemt op grond van deze ontwikkelingen in de geschetste context de prioriteiten van de regio en de betrokken gemeenten om met haar inzet op een effectieve en doelmatige manier bij te dragen aan:

1. het identificeren van kansen voor een gezondere leefomgeving met beschikbare informatie en lokale kennis van bewoners en andere lokale stakeholders om hiermee de sociaal maatschappelijke participatie en kwaliteit van leven in kleine kernen in landelijk gebied la te versterken;
2. Het verbinden van kansen met beschikbare combinaties van effectieve maatregelen om daarmee bewoners en bestuur handelingsperspectieven te bieden om samen de eigen gemeente gezonder in te richten.

Het consortium GO! Noord Nederland bestaat op dit moment uit de Hanzehogeschool Groningen, de Hogeschool Windesheim Zwolle, de GGD Groningen, GGD Fryslân, GGD Drenthe, het RIVM, de Veiligheidsregio Groningen en de Gemeenten Westerkwartier (Groningen), Smallingerland, Südwest-Fryslân, Ooststellingwerf (alle drie gelegen in Frylân) en Emmen (Drenthe) – met daarin de focus op tenminste 8 kernen³. Het RIVM brengt hiervoor de GO! methode in: een werkwijze om integraal aan een gezondere leefomgeving te werken, die ontwikkeld is met gemeente Utrecht. Met GO! Noord Nederland wil het consortium de uitdaging aangaan om met haar gebundelde kennis van beleid, praktijk en onderzoek de GO! methode voor het eerst in landelijk gebied in te zetten, zodat gemeenten en haar bewoners zelf de noodzakelijke kennis en vaardigheden kunnen ontwikkelen en toepassen om duurzaam aan een gezondere fysieke inrichting van hun eigen gemeenten te kunnen werken. De GO! methode bestaat uit een aantal stappen om op een systematische wijze 'Samen lokaal te werken aan een gezondere leefomgeving in plattelandsgemeenten in de noordelijke provincies'.⁴ De methode brengt beschikbaar informatie uit statistieken, en wetenschappelijk onderzoek, op een methodische wijze samen en toetst die aan de praktijk in bijeenkomsten met professionals, lokale stakeholders en bewoners van geselecteerde dorpskernen in Groningen, Friesland en Drenthe. In het volgende overzicht worden relevante thema's benoemd voor zowel de drie provincies van wat op dit moment al bekend is uit de gemeenten Westerkwartier, Smallingerland en Emmen.

³ Aansluiting van de provincies Groningen/Friesland/Drenthe, de veiligheidsregio's van Friesland en Drenthe en de HNL Stenden (Hogeschool Friesland) wordt onderzocht.

⁴ Alphen, Th. van ea: (2017) Gezonde Omgeving Utrecht (GO! Utrecht) pag 14.

Aspecten van gezond-leefomgeving waarvoor aandacht gevraagd wordt op het niveau van de provincie de gemeente en het pilotdorp

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
Gezondheid en leefstijl	<ul style="list-style-type: none"> • Effect van snelle vergrijzing op gezondheid • Effect van armoede en opleiding op gezondheid • Ongezond leefstijl, door roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding, alcoholgebruik, houtkachels <p>→ <i>belangrijke rol domeinen actief/sociaal, veiligheid, voorzieningen/inrichting, groen, geluid</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • aantallen chronisch zieken, alcohol/drugsgebruik, overgewicht (o.a. in Marum en Grootegast), burn-out (als gevolg prestatie maatschappij), mensen met verward gedrag • bewustwording gezondheidsgedrag, o.a. gezondere vervoersstijlen en gezond eten (meer lokale producten) • voedselaanbod in supermarkten en afstand tot 'vers' voedsel • gevolgen digitalisering → minder bewegen, minder contact (eenzaamheid) → meer zorg op maat/thuiswerk/onderwijs, meer contact, minder verkeer • sociale verschillen in gezondheid (o.a. aanrijtijden ambulances, bereikbaarheid huisartsenposten buiten kantooruren) • toenemen levensverwachting bij geboorte laatste jaren 	

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
Actief en Sociaal	<ul style="list-style-type: none"> • Sociale problematiek, zoals eenzaamheid en depressie <p>→ <i>belangrijke rol domeinen voorzieningen/inrichting, groen</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkeling aantal vrijwilligers en mantelzorgers → minder activiteiten, minder contact, minder mantelzorg, meer eenzaamheid (vgl. verdwijnen Gymclub Niekerk door gebrek aan vrijwilligers) → 	

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
	<ul style="list-style-type: none"> • Dynamiek in sociale vitaliteit, zoals aantal vrijwilligers en mantelzorgers → <i>belangrijke rol voor domeinen gezondheid/leefstijl</i> 	<p>meer ondersteunend en faciliterend beleid gemeenten nodig om vrijwilligers te werven en behouden en mantelzorgers te ondersteunen (professioneel vangnet) → meer ondersteunend en faciliterend beleid gemeenten nodig voor inwonersinitiatieven (en vertrouwen dat betrekken van bewoners meerwaarde biedt, vgl. natuurlijk spelen en dorpstuinen in Oldekerk, Niekerk, Grootegast, Kornhorn, vgl. erfpachtconstructies, vgl. sharing economy initiatieven)</p> <ul style="list-style-type: none"> • overbelasting vrijwilligers (zeker degene die ook nog mantelzorger zijn) • gevolgen digitalisering → minder bewegen, minder contact (eenzaamheid) → meer zorg op maat/thuiswerk/onderwijs, meer contact, minder verkeer • prestatiegerichtheid in maatschappij → missen doel om 'gewoon samen te zijn' • inclusiviteit voor alle groepen → hoger- en lager opgeleiden, mensen met en zonder verstandelijke, psychische of fysieke beperking, grotere- en kleinere kernen • preventie, om steeds toenemende vraag naar zwaardere vormen van zorg en ondersteuning af te remmen (o.a ontwikkelen van positief pedagogisch klimaat) 	

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
Veiligheid en schoon	<ul style="list-style-type: none"> • Verkeersdruk gemotoriseerd verkeer → <i>belangrijke rol voor domeinen lucht/geluid, gezondheid/leefstijl, actief/sociaal, inrichting</i> • Aardbevingen in de regio Noord-Groningen → <i>belangrijke rol voor domein gezondheid</i> • Veiligheid in de thuissituatie (vgl. risicokaart als hulpmiddel; ouderen > 65 jr hebben een 3x grotere kans om te overlijden door brand in huis) → <i>belangrijke rol voor domein leefstijl</i> 	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gebrek aan fiets- en wandelverbindingen (en de kwaliteit in breedte, ligging, verlichting, zoals nieuw aangelegd fietspad tussen Zuidhorn en Groningen) en veilige oversteekplaatsen → minder bewegen • grote landbouwvoertuigen, vrachtwagens, onveilige verbindingswegen platteland, ongelukken A7 en hoge verkeersdruk → negatieve veiligheidsperceptie (negatiever dan op basis van objectieve cijfers van ongelukken reëel is), vooral in bijv. Marum → bereikbaarheid hulpdiensten • verkeersmaatregelen niet alleen op afremmen verkeer, maar ook op spreiding verkeer (door bijv. andere inrichting ontsluitingswegen en 'autoluwe-zones') → drukke wegen en onveiligheidsgevoel • onduidelijkheid beleid gevolgen aardbevingen → angst, onrust, stress, woongenot • aanrij-tijden ambulance en brandweer • brandpreventie (bewustwording, voldoende vrijwilligers) • gevolgen digitalisering → meer hulp op afstand in buitengebied (o.a. personenalarmering thuiszorg) → rol van buurt-apps in ervaren veiligheid • vandalisme, overlast en vervuiling van de woonomgeving • veiligheid in openbare ruimte: waterkwaliteit, 	

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
		taluds bij sloten (o.a. meer natuurlijke oevers)	

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
Voorzieningen en inrichting	<ul style="list-style-type: none"> Effect van armoede en opleiding op voorzieningenniveau → <i>Belangrijke rol voor de domeinen actief/sociaal, gezondheid/leefstijl, veiligheid</i> Dynamiek in verandering voorzieningenniveau tussen kernen → <i>belangrijke rol voor de domeinen actief/sociaal, (verkeers-) veiligheid, gezondheid/leefstijl, inrichting</i> 	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> voorzieningenniveau in krimpkernen (oa winkels, zorg, ontmoeting, openbaar vervoer, onderwijs) → meer bewegen, meer ontmoeten, meer gebruik 'verse' producten, meer sociale cohesie → extra belangrijk voor ouderen, mensen met een beperking en mensen slecht ter been → maakt/houdt kern aantrekkelijk om te vestigen aantal, spreiding en inrichting ontmoetingsplekken – verbeteren op basis van lokaal behoefte-onderzoek ivm verschil tussen kernen (vgl. buurthuis kamers in Aduard en Zuidhorn, Marumer plein, Hei..huys?, eten in de buurt Kruisweg) → op basis van behoefte-onderzoek (verschillen tussen kernen) → multifunctioneel ruimtes voor verenigingen en ontmoeten/activiteiten (inclusief ruimte voor (culturele) festivals) of combinatie van winkel/café/park versterkt inclusiviteit verschillende groepen en sociale cohesie → inzetten scholen, sociaal werk, dorpsbelang, kerk → oppassen voor overbelasting vrijwilligers → ruimtes en speelplekken/bankjes in openbare ruimte → leefomgeving inrichten zodat het uitnodigt tot ontmoeten (bijv. ouderen die samen in een hofje wonen) 	

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
		<ul style="list-style-type: none"> afstand tot voorzieningen en werkgelegenheid → meer verkeer (lucht, geluid, verkeersonveiligheid) → minder beweging (alles met auto, te weinig kwalitatief goede en aantrekkelijke fietsverbindingen) → sociale ongelijkheid (bijv. aanrij-tijden ambulances) → minder gezond/vers eten (door afstand tot supermarkt) openbaar vervoer en fietsverbindingen → verminderen afhankelijkheid eigen auto (nu noodzakelijke voorwaarde voor school, werk, boodschappen, activiteiten) → paradox: in kleine kernen meer nodig (i.v.m. afstand tot voorzieningen en werk/school), maar juist minder aanbod openbaar vervoer → meer bewegen (fietspad, wandelpad, ruitepad, recreatie, etc.) → recreatieve routes, voldoende mogelijkheden om te bewegen wonen: betaalbaarheid/woonlasten, kwaliteit van de woningvoorraad, veranderende woon-zorg vraag maatregelen in openbare ruimte gericht op klimaatadaptatie of energietransitie 	

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
Groen	<ul style="list-style-type: none"> Gebruik van openbaar groen <p>→ <i>belangrijke rol voor de domeinen gezondheid/leefstijl, actief/sociaal, veiligheid</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> groen toevoegen aan stenige centra inrichting en aanvullingen van/in het openbaar groen <p>(o.a. behoefte aan meer fruitbomen, meer</p>	

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
		insectenbloemen om insectenpopulatie te stimuleren, dorpstuin, pluktuinen/plukbossen, combinatie groen met natuurspeelplaatsen en buitensport)	

Thema	Provincie Groningen	Gemeente Westerkwartier	Kern
Milieufactoren: Lucht Geluid, Geur e.d.	<ul style="list-style-type: none"> Milieubelasting door lucht, geluid, geur e.d. <p>→ <i>belangrijke rol voor de domeinen gezondheid, actief/sociaal</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> geluidsoverlast en luchtvervuiling verkeer en windmolens schone lucht, schone industrie gebruik houtkachels (o.a. regelgeving, sms alert) 	

Thema	Provincie Drenthe	Gemeente Emmen	Kern: De Velden, De Blokken, De Monden
Gezondheid en leefstijl	<ul style="list-style-type: none"> Effect van snelle vergrijzing op gezondheid Effect van armoede en opleiding op gezondheid Ongezond leefstijl, door roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding, alcoholgebruik, houtkachels <p>→ <i>belangrijke rol domeinen actief/sociaal, veiligheid, voorzieningen/inrichting, groen, geluid</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <p>Leefstijl (hoog percentage rokers, overmatig alcoholgebruik en overgewicht) en meer chronische aandoeningen.</p>	<p>Het gebied de Velden heeft een veenkoloniaal verleden en kenmerkt zich door op zichzelf staande dorpen die ieder een eigen cultuur hebben. Sociaal gezien zullen de bewoners van de Velden niet snel het achterste van hun tong laten zien; men lost zijn problemen achter de voordeur op en zal niet de 'vuile was buiten hangen'. Noaberschap is nog goed aanwezig binnen de dorpen, maar heeft een kortdurend karakter.</p> <p>Men kent elkaar in de dorpen, wat enerzijds positief en anderzijds negatief kan werken.</p> <p>Dorpen hechten erg aan hun zelfstandigheid en zelfbeschikking.</p> <p>Er zijn onvoldoende woningen voor starters en jonge gezinnen</p>

Thema	Provincie Drenthe	Gemeente Emmen	Kern
Actief en Sociaal	<ul style="list-style-type: none"> Sociale problematiek, zoals eenzaamheid en depressie → <i>belangrijke rol domeinen voorzieningen/inrichting, groen</i> Dynamiek in sociale vitaliteit bijv. door sociaal-economische verschillen (armoede in veenkoloniën) → <i>belangrijke rol voor domeinen gezondheid/leefstijl</i> 	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sociale onrust door windmolens in de regio zuidoost Drenthe Sociale aspecten van vergrijzing, ontgroening en armoede Meer mensen in de WSW 35 actieve erkende overlegpartners (burgers) actief in de gemeente Emmen 	

Thema	Provincie Drenthe	Gemeente Emmen	Kern
Veiligheid en schoon	<ul style="list-style-type: none"> Ervaren onveiligheid → <i>belangrijke rol voor de domeinen gezondheid</i> Transitie afvalstromen → <i>belangrijke rol voor domein leefstijl</i> 	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> blijven inzetten op een gecombineerde aanpak van het beïnvloeden van het gedrag van alle verkeersdeelnemers en gerichte fysieke aanpassingen in het openbaar gebied ambitie met betrekking tot afval, stelt de gemeente Emmen voor een aanzienlijke uitdaging in de afbouw en omzetting van afvalstromen (let wel: voor 2050 geldt 0 kilogram per huishouding!). In 2018 zal het nieuw Kaderplan Afval worden opgesteld. Er is inmiddels gestart en we gaan de komende jaren verder met een nieuw Maatregelenkader Afvalbeheer. 	

Thema	Provincie Drenthe	Gemeente Emmen	Kern
Voorzieningen en inrichting	<ul style="list-style-type: none"> Dynamiek in het voorzieningenniveau, zoals in het aanbod van openbaar vervoer (m.n. in kleine kernen en avond/weekend) en algemene voorzieningen in kleine kernen <p>→ <i>belangrijke rol voor de domeinen actief/sociaal, (verkeers-) veiligheid, gezondheid/leefstijl, inrichting</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> het wegvallen van voorzieningen in de kleinere kernen bepaalde bereikbaarheid met openbaar vervoer (met name buiten de grotere kernen en in avonden en weekenden) ontwikkelingen Treant, blijft er een ziekenhuis? jongeren zijn het meest zichtbaar in Emmer-Compascuum en Nieuw-Weerdinge 	

Thema	Provincie Drenthe	Gemeente Emmen	Kern
Groen	<ul style="list-style-type: none"> Hoeveelheid bos en openbaar natuurlijk terrein (meer 'stedelijke' gebieden in Drenthe) Aandacht voor Ielieteeft (zuidwest en midden Drenthe) <p>→ <i>belangrijke rol voor de domeinen gezondheid/leefstijl, actief/sociaal, veiligheid</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> Integraal beheer openbare ruimte: beter aansluiten bij het beeld wat inwoners en EOP's hebben van de kwaliteit van het openbaar gebied. Door extra investeringen willen we het kwaliteitsniveau in de centra van de wijken en dorpen en bij de invalswegen verhogen van B naar A. Een goede en aantrekkelijke leefomgeving voor inwoners ontstaat door het wegwerken van achterstallig onderhoud. Samen werken aan het groen, grijs, ondergrondse kabels en leidingen en waar nodig vernieuwing van het riool. De eerste ervaringen leren dat deze integrale aanpak loont. 	

Thema	Provincie Drenthe	Gemeente Emmen	Kern
Milieufactoren: Lucht Geluid,	<ul style="list-style-type: none"> Dynamiek in geur- en geluidshinder in de woonomgeving, door veehouderijen, 	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> geur- en geluidshinder (veehouderijen / 	

Thema	Provincie Drenthe	Gemeente Emmen	Kern
Geur e.d.	<p>mestvergieters, houtkachels, windmolens, lelieteelt (zuidwest en midden Drenthe) en vliegverkeer (zuidwest Drenthe-vliegveld Lelystad, noord Drenthe-vliegveld Eelde)</p> <p>→ <i>belangrijke rol voor de domeinen gezondheid, actief/sociaal</i></p>	<p>mestvergisters / houtkachels)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kassen • Industrie 	

Thema	Provincie Friesland	Gemeente Smallingerland	Kern
Gezondheid en leefstijl	<ul style="list-style-type: none"> • Ongezond leefstijl, door roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding, alcoholgebruik, houtkachels (directe leefomgeving nodigt teveel uit tot ongezond eten/drinken en onvoldoende tot bewegen/ontspannen) <p>→ <i>belangrijke rol domeinen actief/sociaal, veiligheid, voorzieningen/inrichting, groen, geluid</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gezonde voeding: eetgelegenheden en supermarkten en scholen • bewegen en sporten: sport- en speelvoorzieningen, fiets- en wandelpaden • sociaal economische verschillen en leefstijl • de gezonde keuze de makkelijke keuze 	

Thema	Provincie Friesland	Gemeente Smallingerland	Kern
Actief en Sociaal	<ul style="list-style-type: none"> • Sociale problematiek, zoals eenzaamheid en depressie <p>→ <i>belangrijke rol domeinen voorzieningen/inrichting, groen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dynamiek in sociale vitaliteit, zoals aantal 	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sociale cohesie: • buurtinitiatieven, • buurthuizen, • sociale activering • aansluiten bij initiatieven uit de samenleving • eenzaamheid 	

Thema	Provincie Friesland	Gemeente Smallingerland	Kern
	<p>vrijwilligers en mantelzorgers (o.a. toenemende vraag naar organisatiekracht in een netwerk- en participatiesamenleving)</p> <p>→ <i>belangrijke rol voor domeinen gezondheid/leefstijl</i></p>		

Thema	Provincie Friesland	Gemeente Smallingerland	Kern
Veiligheid en schoon	<ul style="list-style-type: none"> • Effect intensieve veehouderij (o.a. nabij woningen, kinderopvang, zoönosen) → <i>belangrijke rol voor domein gezondheid</i> • Effect klimaatverandering → <i>belangrijke rol voor domein gezondheid</i> • Verkeer en vervoersinnovaties → <i>belangrijke rol voor domein veiligheid, actief/sociaal</i> • Effect waterkwaliteit (oppervlaktewater, zwemwater, drinkwater) → <i>belangrijke rol voor domein gezondheid</i> 	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • verkeersveiligheid • afval • risicovolle activiteiten • gevoel van veiligheid in woonomgeving 	

Thema	Provincie Friesland	Gemeente Smallingerland	Kern
Voorzieningen en inrichting	<ul style="list-style-type: none"> Dynamiek in het voorzieningenniveau, zoals in het aanbod van openbaar vervoer (m.n. in kleine kernen en avond/weekend) en algemene voorzieningen in kleine kernen, maar ook toenemende toeristenstroom, toenemend aantal dementerenden, veranderende woonbehoefte door sterke veranderingen in leeftijdsopbouw van de bevolking, verduurzaming landelijk gebied <p>→ <i>belangrijke rol voor de domeinen actief/sociaal, (verkeers-) veiligheid, gezondheid/leefstijl, inrichting</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> diverse sport- en beweefaciliteiten goed bereikbaar en in directe, eigen omgeving multifunctioneel gebruik van (openbare)ruimten een woonomgeving moet uitnodigen tot beweeggedrag voorzieningen aanpassen aan demografische verschuivingen inrichting buitengebied landbouw: schaalvergroting, verduurzaming bij ruimtelijke inrichting rekening houden met mensen met een beperking 	

Thema	Provincie Friesland	Gemeente Smallingerland	Kern
Groen	<ul style="list-style-type: none"> Gebruik van openbaar groen (o.a. klein groen dichtbij/in woon-werkomgeving, beweging/ontspanning) <p>→ <i>belangrijke rol voor de domeinen gezondheid/leefstijl, actief/sociaal, veiligheid</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Verdrogingsrisico natuur <p>→ <i>Belangrijk voor de domeinen gezondheid/leefstijl, actief/sociaal, veiligheid</i></p>	<p>Aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> voldoende groen in de woonomgeving wat uitnodigt tot beweging parken moeten een belevingsruimte zijn voor alle leeftijden duurzaam gebruik natuurlijke omgeving 	

Thema	Provincie Friesland	Gemeente Smallingerland	Kern
Milieufactoren: Lucht Geluid, Geur, trillingen e.d.	<ul style="list-style-type: none"> • Dynamiek in geur- en geluidshinder in de woonomgeving, door veehouderijen, geitenhouderijen, kippenfarms (zoonosen) bio/mestvergieters, houtrook, trillingen (landbouwverkeer, treinen), elektromagnetische velden (hoogspanningslijnen, elektriciteitskabels), geluidshinder (verkeer in woonwijken, door dorpen, bij school, windmolens), luchtkwaliteit (industrie, veehouderijen, wegverkeer, houtrook), lichtvervuiling (kassen, industrie, straatverlichting), landschap (beleving omgeving door windmolens) <p>→ <i>belangrijke rol voor de domeinen gezondheid, actief/sociaal</i></p>	Aandacht voor: <ul style="list-style-type: none"> • onrust vanwege plannen voor gasboringen in de gemeente. Elektromagnetische velden: aanleg hoogspanningslijnen, boven- danwel ondergronds 	

Deze thema's worden op dit moment kwalitatief geschat en vergeleken met beschikbare cijfers.

Literatuur

<https://www.government.nl/topics/population-decline/tackling-population-decline>

<https://www.zonmw.nl/en/research-and-results/positive-health/>

Alphen, Th. van ea: (2017) Gezonde Omgeving Utrecht (GO! Utrecht) Handelingsperspectieven voor een gezonde leefomgeving, RIVM, Bilthoven

Bulder, E.A.M., (2017) Responsieve Regio. Pionieren met demografische transitie in Noord Nederland. Groningen.

Elshof, H., (2017) Local population decline in rural North-Netherlands

Jackson, R. J. (2003) The impact of the built environment on health: an emerging field.

Remoundou, K., & Koundouri, P. (2009) Environmental effects on public health: An economic perspective. International journal of environmental research and public health, 6 (8), 2160-2178.

Haartsen, T., & Venhorst, V. (2010) Planning for decline: anticipating on population decline in the Netherlands. Tijdschrift voor economische en sociale geografie, 101 (2), 218-227.

Verwest, F. & van Dam, F. (2010) From combating to managing: Demographic decline in the Netherlands Policy strategies for current and future shrinking regions

© PBL Netherlands Environmental Assessment Agency
The Hague/Bilthoven